

досить зручним і спрощує процес пояснення місця розташування інших баз, особливо студентам-іноземцям.

Список використаної літератури

1. Іноземні студенти в Україні / Міністерство освіти і науки України. Український державний центр міжнародної освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://studynukraine.gov.ua/zhittya-v-ukraini/inozemni-studenti-v-ukraini/>
2. Панькевич А. І. Основоволожні складові успішної адаптації студентів-іноземців до вивчення хірургічної стоматології / А. І. Панькевич, І. А. Колісник, А. М. Гоголь // Актуальні питання медичної (фармацевтичної) освіти іноземних громадян: проблеми та перспективи : збірник статей навч.-наук. конф. з міжнар. участю, м. Полтава, 22 листопада 2018 р. – Полтава, 2018. – С. 67-69.
3. Панькевич А.І. Проблеми та перспективи навчання іноземних студентів у вищих медичних навчальних закладах України / А.І. Панькевич, І.А. Колісник, А.М. Гоголь // Світ медицини та біології. – 2013. – № 2. – С. 130-131.
4. Ушакова Н. И. Концепция языковой подготовки иностранцев в вузах Украины / Н. И. Ушакова, В. В. Дубичинский, А. Н. Тростинская. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://dok.opredelim.com/docs/index-43899.html>

ТЕХНОЛОГІЇ КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ У ВИЩІЙ ШКОЛІ

Новіков В.М., Ткаченко П.І., Резвіна К.Ю., Хатту В.В., Попело Ю.В.

Українська медична стоматологічна академія

Розглядається зміст критичного мислення з різних наукових позицій, визначено організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні, соціально-педагогічні умови розвитку критичного мислення студентів.

Ключові слова: критичне мислення, студенти, практична діяльність, психолого-педагогічні аспекти.

The article examines the content of critical thinking from different scientific positions, defines organizational and pedagogical; psychological and pedagogical; socio-pedagogical conditions for the development of students' critical thinking.

Key words: critical thinking, students, practical activity, psychological and pedagogical aspects.

В умовах демократичного суспільства й ринкової економіки, коли інтереси особистості, роботодавця й держави нерідко вступають у протиріччя, майбутні фахівці, критично осмислюючи навколишнє, здатні закріплювати традиції й досвід, впливати на хід і результати освітньо-медичних реформ, спрямованих на розвиток країни й суспільства. Володіння навичками критичного мислення готує їх до практичної діяльності й до життя в цілому.

Критичне мислення допомагає їм змінювати психологію, адаптуватися до ринкової економіки, розвивати власні ділові здібності й професійну кваліфікацію. Формування критичного мислення необхідне для випускника сучасного вишу, незалежно від спеціальності, але особливо важливе для педагогів, медиків, психологів, менеджерів, інженерів, оскільки у сфері їхньої професійної діяльності критичне мислення сприяє виробленню ефективних рішень, генерації ідей і створення нових технологій.

Тому в перспективі одним із пріоритетних завдань освіти, на наш погляд, як засіб ефективного мислення, самопізнання й оцінки явищ дійсності є розвиток конструктивної критики й самокритики. Однак питання формування критичного мислення студентів вишу в професійній педагогіці досліджуються вкрай мало. Унаслідок цього майбутні фахівці не можуть раціонально формулювати свої думки й ідеї, швидко орієнтуватися в стрімко зростаючому потоці інформації й знаходити потрібне, осмислювати й застосовувати отриману інформацію, що вимагає формування особливих розумових навичок. «Вони не знають, як приймати рішення – чи мати дітей, підтримувати ту чи іншу політичну пропозицію, чи робити інвестиції. Вони не вміють висувати приблизні шляхи вирішення своїх проблем. Коротше, вони не знають, як використовувати свою голову» [1].

У психологічному словнику читаємо: «Мислення – оскільки процес відображення об'єктів, остільки воно є творче перетворення їх суб'єктивних образів у свідомості людини, їх значення і сенсу для вирішення реальних протиріч в обставинах життєдіяльності людей, для утворення її нових цілей, відкриття нових засобів і планів їх досягнення» [5].

Постійно актуалізується питання про безперервне підвищення кваліфікації спеціалістів у зв'язку зі стрімким темпом розвитку технологій, збільшенням мобільності й конкуренцією фахівців у професійній сфері. У наш час необхідні професіонали високого рівня; усе більш затребуваною стають співпраця в міжнародній сфері, пошук ділових партнерів, контактів, виконання спільних робіт і досліджень, тим більше, що сучасний лікар сам шукає активні способи навчання.

Вирішити ці завдання дозволяє організація навчального процесу таким чином, щоб було зростання самостійної роботи слухачів, яка дає можливість розвивати інтелектуальні й особистісні компетенції, посилюючи внутрішню мотивацію й дозволяючи більш вільно управляти навчальним змістом. Однією з таких технологій є технологія критичного мислення. Критичне мислення – це необхідна характеристика сучасного фахівця. Критичне мислення можна цілеспрямовано формувати в освітньому процесі. Воно дозволяє не тільки помічати протиріччя, недоліки, прогалини в інформації, а й виважено аналізувати різноманітні джерела, осмислювати власну позицію, володіти різноманітними стратегіями роботи з інформацією й вирішення проблемних ситуацій.

З точки зору викладача, критичне мислення вимагає осмисленості у використанні різних методів роботи. На філософському рівні критичне мислення має на увазі володіння різноманітними стратегіями інтерпретації тексту, прийняття факту принципів «уразливості» будь-якої теорії, факту багатополлярності світу. Технологічну основу складає базова модель трьох стадій: «виклик – реалізація сенсу (осмислення) – рефлексія (міркування)», яка дозволяє допомогти студентам самим визначати цілі навчання, здійснювати активний пошук інформації. На стадії виклику (evocation) у свідомості студентів відбувається процес актуалізації наявних знань і уявлень про предмет вивчення. Оскільки при цьому поєднуються індивідуальна й групова форми роботи, участь студентів у освітньому процесі активізується, формується пізнавальний інтерес. Результатом цих процесів стає самостійне визначення

ними мети подальшої навчальної діяльності. На стадії осмислення (realization) студент вступає в безпосередній контакт із новою інформацією – носієм нових ідей. Дуже важливо, що на цьому етапі за допомогою ряду прийомів викладач допомагає учням відслідковувати процес власного розуміння нових ідей. Стадія рефлексії (reflection) характеризується тим, що студенти закріплюють нові знання й активно перебудовують власні уявлення з тим, щоб включити в них нові поняття [2; 3].

Таким чином, відбувається "привласнення" нового знання й формування на його основі свого аргументованого уявлення про досліджуваний об'єкт. Аналіз студентами розвитку й ефективності власних розумових операцій становить сутність цього етапу. У процесі роботи за такою моделлю студенти опановують різні способи інтегрування інформації, вчать виробляти власну думку на основі осмислення різного досвіду, ідей і уявлень, робити висновки й логічні ланцюги доказів, висловлювати свої думки чітко, зрозуміло для інших, упевнено й коректно стосовно оточення.

На методичному рівні технологія становить собою систему прийомів і стратегій, які об'єднують прийоми навчальної роботи за видами навчальної діяльності незалежно від конкретного змісту. Базова модель задає не тільки певну логіку побудови заняття, а і послідовність, і способи поєднання конкретних методичних прийомів. У рамках базової моделі «виклик–осмислення – роздум» можуть бути використані різноманітні стратегії навчання, досить відомі й апробовані в педагогічній практиці: стратегії проблемного навчання, технології організації навчальної дискусії.

Треба зауважити, що навчання за технологією розвитку критичного мислення стає продуктивним лише тоді, коли сам викладач у процесі усвідомлення власної діяльності здатний відмовитися від офіційно затверджених і роками практикованих методів роботи. Необхідне руйнування таких педагогічних стереотипів як оцінка викладачем учнів; студент не повинен робити помилок; викладач знає, як і що має відповідати студент; викладач вчить, а студент навчається; викладач має знати відповіді на всі запитання, які виникають на занятті; на запитання викладача завжди має бути відповідь. Перехід до навчання, зосередженого на самому студенті, створює для педагога значні труднощі, оскільки перетворює його з механічного «переносника інформації» на справжнього партнера в «процесі видобутку знань». Тому за всієї сухої технологічності, ця модель залишає педагогу широке поле діяльності для професійного зростання і, що не менш важливо, – для реалізації своїх особистісних якостей.

Технологію розвитку критичного мислення можна вважати інтегруючою, у ній узагальнені напрацювання багатьох технологій: вона забезпечує і розвиток мислення, і формування комунікативних здібностей, і вироблення вміння самостійної роботи. У зв'язку з потужним арсеналом прийомів і методів, що входять у технологію, кожен викладач може вибрати ті, які близькі особисто йому, не виходячи за межі рамкового підходу даної технології (дозволено все те, що не заборонено). Тобто для будь-якого педагога вона може стати «своєю». Це дуже важливо в тому випадку, коли педагогічний колектив прагне досягти позиційної єдності всіх викладачів.

"Критичне мислення (Critical thinking) – це спосіб мислення, спрямований на виявлення структурних особливостей міркування, перевірку кореляції між обґрунтовано висунутими тезами й відповідними їм аргументами, оцінку висунутих тез, характеристику контекстів міркувань з урахуванням особливостей автора і читача, опонента і «пропонента»[7].

Студенти, володіючи навичками критичного мислення, знаходять власне рішення проблеми й підкріплюють його розумними, обґрунтованими доводами. Вони також усвідомлюють, що можливі інші рішення тієї ж проблеми, і намагаються довести, що вибране ними рішення логічніше й раціональніше інших. Так, Р.Х. Енніс визначає критичне мислення як «прийняття обміркованих рішень про те, як слід чинити і в що вірити» [10].

Дослідники [8;9] докладно описують поняття, пов'язані з категорією «критичне мислення»: рефлексія – заперечення – критика – критичність – самокритика – аргументація – доказ – спростування – оцінка – самооцінка – оціночне судження. Аналіз кожного з цих понять дозволив нам виявити вміння, що дозволяють реалізувати в практичній діяльності здатності мислити критично (табл. 1).

Таблиця 1

Взаємозв'язок основних понять, якостей особистості й умінь критичного мислення

Базові поняття	Якості особистості	Уміння, необхідні для критичного мислення
Рефлексія	Допитливість, сприйнятливність	Осмислити свої дії й усвідомити схеми і правила, за якими діяти
Критика і критичність	Упевненість, самостійність, комунікабельність	Самостійно аналізувати свої переконання, аргументи для критичної оцінки й корекції (перед аудиторією); самооцінки й самокорекції; актуалізувати власні й чужі якості особистості: допитливість, спостережливість, терпимість, розкутість, сміливість, тактовність
Самокритика	Розкутість, сміливість у висловлюванні оцінок	Відстоювати свої переконання і знаходити відповіді на заперечення; аналізувати інформацію, думки для оцінки й перевірки достовірності; використовувати наукові методи, принципи й правила логіки (аргументація, доказ, спростування)
Оцінка й самооцінка	Терпимість, відповідальність	Організувати контроль і самоконтроль; зіставляти результати й цілі, завдання, план діяльності; аналізувати причини невідповідності і власні помилки; приймати рішення щодо усунення невідповідностей у роботі
Оціночне судження	Тактичність	Порівнювати, зіставляти, узагальнювати, конкретизувати чужу і власну думку

Оціночне судження проявляється в умінні порівнювати, зіставляти, узагальнювати, конкретизувати чужу і власну думку.

Формування критичного мислення – це процес навчання й виховання, унаслідок якого актуалізуються й розви-

ваються природні якості особистості: допитливість, сприйнятливність, упевненість у собі, самостійність, комунікабельність, свобода вираження думки (розкутість), сміливість у висловленні ідей. Студенти як рівноправні учасники навчального процесу сприймають навчання як обмін досвідом між ними й викладачем. Стосунки, що складаються між педагогом і студентом, «звільняють педагога від ролі всезнайки, але змушують прийняти не менш важку роль організатора процесу пізнання»[6].

Список використаної літератури

1. Генике Е.А. Личностно-ориентированное обучение / Е.А. Генике. – Самара: Самарский региональный Центр интернет-образования, кабинет пед. технологий.
2. Киселева Ю.В. К проблеме формирования критического мышления студента вуза / Ю.В. Киселева // Теоретический журнал CredoNew. 2012. Режим доступа: <http://credonew.ru/content/view/1091/67/>
3. Мурюкина Е.В. Развитие критического мышления студентов педагогического вуза в рамках специализации "медиаобразование": учебн. пособие для вузов / Е. В. Мурюкина, И.В. Челышева; отв. ред. А.В. Федоров. – Изд. Кучма, 2007. – 162 с.
4. Психологический словарь / под ред. Зинченко В.П., Мещерякова Б.Г. – М.: Педагогика-Пресс, 1997. – 440 с.
5. Проект "Развитие критического мышления через чтение и письмо Режим доступа: http://www.mozliceum.na.by/mr_proekt_critic.php
6. Сорина Г.В. Критическое мышление: история и современный статус / Г.В. Сорина // Вестник Московского университета. – Серия 7. Философия. – 2003. – № 6. – С. 97-110.
7. Супрунова Л.Л. Развитие критического мышления студентов средствами информационных технологий на основе парциальной модели // Л.Л. Супрунова, В.Г. Бедненко. – Пятигорский государственный лингвистический университет, Россия. Режим доступа: www.t21.rgups.ru/archive/doc2011/4/04.doc
8. Шакирова Д.М. Мышление, интеллект, одаренность: вопросы теории и технологий / Д.М. Шакирова, И.Ф. Сибгатуллина, Д.Ш. Сулейманов; под ред. М.И. Махмутова. – Казань: Центр инновационных технологий, 2006.
9. Шакирова Д.М. Формирование критического мышления учащихся и студентов в условиях модернизации образования: отчет по теме НИОКР № 02–2.3–98/2004 Ф(02) / исп.: Д.М. Шакирова, М.И. Махмутов, Н. Ф. Плотникова. – Казань, 2004.
10. Эннис Р.Х. Таксономия места критического мышления и способностей / Р.Х. Эннис // КМ новости. – 1985. – № 1. – С. 12.
11. Michael Scriven & Richard Paul Critical Thinking as Defined by the National Council for Excellence in Critical Thinking, 1987. Режим доступа: <http://www.criticalthinking.org/pages/defining-critical-thinking/766>

ДЕЯКІ ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ЧИТАННЯ ЛЕКЦІЙ ІЗ ДИСЦИПЛІН ПРИРОДНИЧОГО ЦИКЛУ ІНОЗЕМНИМ СЛУХАЧАМ ПІДГОТОВЧИХ ФАКУЛЬТЕТІВ/ВІДДІЛЕНЬ/ЦЕНТРІВ

Овчаренко О.В., Колєчка І.В., Кушпіль Н.О.

Українська медична стоматологічна академія

Розглядаються теоретико-методологічні аспекти читання лекцій із дисциплін природничого циклу іноземним слухачам підготовчих факультетів/відділень у процесі підготовки до подальшого навчання в закладах вищої медичної освіти України.

Ключові слова: лекція, іноземні слухачі, підготовче відділення, природничі дисципліни, сфера професійного спілкування.

The article considers the theoretical and methodological aspects of lecturing on the disciplines of the natural science to foreign students of preparatory faculties/departments in the preparation process for further training in institutions of higher medical education in Ukraine.

Key words: lecture, foreign students, preparatory department, natural sciences, field of professional communication.

Останніми роками контингент іноземних громадян у вітчизняних закладах вищої освіти значно збільшився порівняно з першими десятиріччями незалежності України. Практично всі іноземці починають своє навчання на підготовчих факультетах/відділеннях, основним завданням яких є створення оптимальних умов для швидкої адаптації до освітньої системи України й розвитку комунікативних можливостей у сфері професійного спілкування. З огляду на це постає питання повноцінного й усебічного розвитку вмінь і навичок іноземних громадян у основних видах мовленнєвої діяльності, а також корегування, доповнення, узагальнення, систематизація знань із профільних науково-природничих дисциплін.

Значною мірою оптимізації адаптаційного процесу сприяє впровадження в навчальний процес саме таких форм організації, методів навчання й контролю знань, які використовуються на етапі фахової підготовки, зокрема слухання лекцій, виконання практичних і лабораторних робіт, читання підручників, а далі – вивчення навчальних статей і наукових монографій, написання історій хвороб, участь у семінарах і дискусіях, виступи з власними доповідями й повідомленнями. Отже, на етапі підготовки іноземних громадян до вступу в ЗВО доцільним і необхідним є поступове впровадження в навчальний процес такої форми організації навчання як лекції.

Лекція розуміється нами як логічно завершений, науково обґрунтований, послідовний і систематизований виклад певної наукової проблеми, теми чи розділу навчального предмета. Лекція насамперед інформує про основні положення навчальної дисципліни, розкриває особливості кожної теми, ознайомлює з науковою проблемою. Лекція має органічно поєднуватися з практичними заняттями, слугувати підґрунтям поглиблення й систематизації знань [4]. Переваги цієї форми навчання в тому, що іноземні слухачі мають змогу засвоїти значно більше інформації, ніж під час позааудиторної самостійної роботи, покращити навички аудіювання й конспектування, урахувати попередній досвід і сформованість навичок у цих видах мовленнєвої діяльності.